

2022/2023. õppeaasta emakeeleolümpiaadi juhend

Piirkonnavor 31.01 Moodle'is

Lõppvoor 10.03–11.03 Tallinna ülikoolis

Olümpiaadi põhiteema on „Keelemuutused”, sest keel on pidevas muutumises ja teisenemises, nii nagu seda on ka inimesed ja maailm meie ümber. Muutused võivad avalduda nii keelesüsteemi sees kui ka suhtlussituatsioonides, kus inimesed keelt kasutavad. Näiteks võib hajuda piir sõnade muuttüüpide vahel, laieneda mõne sõna tähendus või ei tajuta enam teatud stiilinüansse. Samuti võivad nihkuda keelekasutustavad, suhtlusetiketti võib lisanduda uusi väljendeid või käiakse senistega ökonoomsemalt ringi, võetakse kasutusele uued pöördumised, kõnetlused, teiseb teksti vormistus või vaheldub meediumi valik. Keelekasutus muutub ka sõnakunstis ehk kirjanduses: otsitakse uusi väljendusviise, stiilivõtteid, varieeritakse registreid ja vastandutakse eelmistele põlvkondadele või pöördutakse taas vanade poole. Sellest ajendatuna on tänavuse olümpiaadi eesmärk keelemuutusi teadvustada ja märgata.

Osalemine

Klasside järgi jagunevad õpilased järgmistesse vanuseastmetesse:

- noorim vanuseaste: 7.–8. klass;
- keskmine vanuseaste: 9.–10. klass;
- vanim vanuseaste: 11.–12. klass.

Sel õppeaastal ei ole emakeeleolümpiaadil uurimistöövooru, lõppvooru pääseb vaid piirkondliku ülesandevooru kaudu. Piirkonnavoru ülesandevoor toimub Moodle'is. Selle põhjal pääseb lõppvooru kuni 75 õpilast, igast vanuseastmest 25 õpilast. Edasi pääsevad õpilased üleriigilise paremusjärjestuse alusel.

NB!

Piirkonnavorus võib igast koolist osaleda kuni 5% vastavas vanuserühmas õppivatest õpilastest. Piirkonnavoru osalejate väljaselgitamine jääb koolide korraldada. 31.01 Moodle'is toimuva piirkonnavoru tööd võib lahendada sobivas paigas (koolides järevalve all). Moodle'is avanevad erinevate vanuseastmete tööd eri kellaaegadel, et olümpiaadisüsteem ei oleks üle koormatud.

Vanuseastmete algusajad on järgmised:

- Noorima vanuseastme töö avaneb kl 10:00;
- keskmise vanuseastme töö kl 11:30 ja
- vanima vanuseastme töö kl 13:00.

Õpilastel on ülesannete lahendamiseks aega 1 tund ja 15 minutit. Ülesanded ja töö võti on õpetajatele kättesaadavad alates hetkest, kui kõik vanuseastmed on töö lõpetanud.

Piirkondliku olümpiaadi ülesanded on kantud tänavusest olümpiaaditeemast ning eeldavad osalejalt ettevalmistust. Selleks tuleb tutvuda temaatilise teaduskirjandusega, et end keelemuutuste temaga kurssi viia. Ülesanded eeldavad õpilaselt tekstide võrdlemise oskust keele muutuste seisukohalt,

võrdlemisel eeldatakse erialaste terminite tundmist. Valmistumiseks tuleks lugeda kaks kirjutist, mis käsitlevad eesti keele muutumist üldisemalt, ja artikleid, mis tutvustavad lähemalt mõnd kitsamat valdkonda.

Kirjandus

Eesti keele muutumisest üldiselt

Ehala, Martin, Külli Habicht, Külli, Petar Kehayov, Anastassia Zabrodskaia 2014. Keel ja ühiskond. Õpik gümnaasiumile. Tallinn: Künnimees, 66–115.

Kasik, Reet 2019. Kirjakeele väärtus: muutumine ja püsimine. – Keel ja Kirjandus, 1–2, 112–116. <https://keeljakirjandus.ee/ee/archives/26023>.

Häälduse muutumine

Teras, Pire 2020. Hääldusmõtted 3. *Vähä ei oläää* – miks *e* muutub eesti keeles *ä*-ks? – Oma Keel, 1, 3–5. https://www.emakeeleselts.ee/omakeel/2020_1/OK-1-2020_1.pdf.

Grammatiseerumine

Metslang, Helle 2006. Grammatika ei saa kunagi valmis. – Oma Keel, 1, 5–11. https://www.emakeeleselts.ee/omakeel/2006_1/OK_2006-1_01.pdf.

Lausestuse muutumine

Prass, Kerli 2011. *Saama-* ja *hakkama-*tulevik tänapäeva eesti kirjakeeles. – Oma Keel, 2, 39–47. https://www.emakeeleselts.ee/omakeel/2011_2/OK_2011-2_06.pdf.

Sõnavara muutumine

Õim, Katre 2012. Uudseid metafoorseid keelendeid. – Oma Keel, 1, 36–43. https://www.emakeeleselts.ee/omakeel/2012_1/OK_2012-1_04.pdf.

Keelekontaktid muutuse allikana

Kask, Helin 2022. Inglise keele kasutamisest Eesti blogides ja vlogides. – Oma Keel, 2, 9–15. <https://www.emakeeleselts.ee/wp-content/uploads/2022/06/Kask.pdf>.

Suhtlustava muutus

Pajusalu, Renate 2015. Kas tohib sinatada või peab teietama? – ERR Novaator, 10. juuni. <https://novaator.err.ee/257159/professor-renate-pajusalu-kas-tohib-sinatada-voi-peab-teietama>.

Uue põlvkonna luule

Lotman, Rebekka 2022. Põgenev luule: Tähelepanekuid ja märkmeid eesti insta- ja räppluulest. – Keel ja Kirjandus, 4, 291–308. <https://keeljakirjandus.ee/ee/archives/31029>

21. sajandi eesti kirjandus

Väljataga, Märt 2021. Üks korralik kirjandus. Mõttevahetus: XXI sajandi eesti kirjandus. – Looming, 10, 1411–1419. <http://www.looming.ee/arhiiv/uks-korralik-kirjandus/>

Sirdeajastu kirjandusmuutused

Viires, Piret 2019. Traditsioon ja avangard: lisandusi 1990. aastate kirjandusmuutustele. – Philologia Estonica Tallinnensis, n, 56–74.

https://www.academia.edu/49707882/Traditsioon_ja_avangard_lisandusi_1990_aastate_kirjandusmuutustele_Tradition_and_Avant_garde_Some_Additions_to_Literary_Changes_in_the_1990s

Terminid

Lisaks tuleb õpilasel tutvuda terminitega, mida on olümpiaadiülesannete täitmiseks tarvis. Terminid ja nende seletused leiab eelnimetatud allikatest, samuti eriala- või koolisõnastikest, samuti EKI ühendsõnastikust. Nende terminite abil saab erinevaid tekste ja nende tunnuseid ning keeletasandeid ja keelemuutusi analüüsida. Oluline on tunda terminiga tähistatavat mõistet, osata seda seletada ja näidet tuua.

- diskursus
- fraseologism
- ingliskelestumine
- intertekstuaalsus
- keelekontakt
- keelekorraldus
- kirjakeel
- kõnekeel
- koodikopeerimine
- kultuurikontekst
- laen
- laensõna
- metafoor
- moesõna
- mугanemine
- multimodaalsus
- murdekeel
- oskuskeel
- register
- situatsioonikontekst või suhtlusolukord
- stiil (madal ja kõrge)
- stiilivärving
- žanr
- tekst
- tsitaatsõna
- uudissõna (uudislaen)
- võõrsõna
- ühismeedia

Võimalikke ülesandeid

Olümpiaadiülesandeid on kaheksa ning aega nende tegemiseks on kokku kaks ja pool tundi. Ülesannetes peab õpilane keeleainest analüüsima, sünteesima ja võrdlema. Muu hulgas võib olümpiaaditöös olla taolisi ülesandeid.

- Keeleajaloo kirjeldamine. Õpilane loeb kokkuvõtlikku teksti eesti keele ajaloo kohta ning täidab lüngad sobivate sõnadega.
- Tekstide või tekstikatkete ajaskaalale paigutamine. Õpilane reastab keeleliste tunnuste alusel tekstikatkendid ja põhjendab seda.
- Termin, seletuse ja näite kokku viimine. Õpilane viib kokku terminiloetelus sisalduva termini selle seletuse ja näitega. Vanem vanuserühm peab seletuse ja näite ise kirjutama.
- Ortograafiaülesanne. Õpilane töötab vanema tekstiga, kus tänapäevastab keelendeid ja kirjeldab neid. Õpilane võrdleb tehtud muudatusi tänapäeva normingutega.
- Lugemisülesanne. Õpilane loeb keelemuutuste teemalist teadusartiklit ja vastab küsimustele.
- Ilukirjandusliku teksti iseloomustamine. Õpilane peab ilukirjandusliku teksti põhjal järeldama, kes võiks olla teksti autor ja mis ajastust on tekst pärit. Oluline pole õpilase õige vastus, vaid see, missuguseid tunnuseid ta suudab leida ja kuidas oma väiteid põhjendab.

Olümpiaadi toimkond

Merilin Aruvee (esimees)

Reili Argus

Ave Mattheus

Joosep Susi

Andra Kütt

Annika Hussar

Helin Kask

Annika Viht

Karin Zurbuchen